

FILOZOFICKÁ FAKULTA
Univerzita Karlova

Zápis o obhajobě disertační práce

Akademický rok: 2023/2024

Jméno a příjmení studenta: Mgr. Pavel Vrtílka
Identifikační číslo studenta: 81498527

Typ studijního programu: doktorský
Studijní program: Filozofie
Studijní obor: Filozofie
ID studia: 472244

Název práce: Ars inveniendi als philosophische Methode. Ehrenfried Walther von Tschirnhaus (1651-1708) und seine angewandte Erkenntnistheorie
Pracoviště práce: Ústav filosofie a religionistiky (21-UFAR)
Jazyk práce: němčina
Jazyk obhajoby: čeština
Školitel: doc. Mgr. Jan Palkoska, Ph.D.
Oponent(i): Mgr. Jan Makovský, Ph.D.

Dr. Peter Plassmeyer

Datum obhajoby: 07.12.2023 **Místo obhajoby:** Praha
Termín: řádný

Průběh obhajoby: Mgr. Pavel Vrtílka nejprve představil práci s názvem „Ars inveniendi als philosophische Methode. Ehrenfried Walther von Tschirnhaus (1651-1708) und seine angewandte Erkenntnistheorie“. Autorův zájem o toto specifické téma vyrůstá, resp. vyrostlo primárně ze zájmu o Spinozovo myšlení. Hlavním tématem práce je interpretace logické techniky ars inveniendi u E. Tschirnhausa. Tschirnhaus tento termín užívá pro svou metodu hledání pravdy, kterou představuje ve spise *Medicina mentis* a chápe jej dle Vrtílky primárně jako dialektický nástroj pro disputace. Zároveň Tschirnhaus pojímá tuto metodu jako vlastní verzi *mathesis univerzalis*. Tschirnhaus tak dle Vrtílky také ukazuje, jaké uplatnění může mít Descartova metoda a tím současně obhajuje kartezianismus proti námitkám z různých stran. Vrtílka se ve své práci rovněž snažil popsat některé základní roviny Tschirnhausovy filozofie (antropologie, etika, filozofie poznání), a tím ars inveniendi kontextualizovat. Dle Vrtílky Tschirnhaus vychází z Descartova *cogita*, ke kterému připojuje některé další empirické principy. Tschirnhaus chce objasnit vědomí já a založit poznání jako integrální celek (včetně etiky). Současně odmítá Descartův předpoklad vrozených idejí a interpretuje ideje jako výsledek vnitřní zkušenosti (resp. reflexi opakované zkušenosti). Tschirnhaus také reviduje Descartův pojem evidence a navrhuje nahradit jej pojmem *genetické evidence*. Ve své logice se pak opírá právě o tyto principy. U Tschirnhausa jde o ne sylogistickou logiku konstruovanou dle Euklida. Nejde o matematickou nebo formální logiku v pozdějším slova smyslu. Pro

Tschirnhausa je také charakteristické rozdělení idejí do tří tříd myslitelného. Právě ty jsou předmětem ars inveniendi.

Dle Vrtílky se tak Tschirnhaus snažil zasadit Descartovu metodu do nového interpretačního rámce. Ars inveniendi tedy Vrtílka chápe jako svébytnou filozofickou metodu, která se opírá o metafyzické předpoklady a je zároveň podepřena experimenty (viz např. míšeňský porcelán). Vrtílka rovněž zmínil její další působení, např. v matematice, didaktice matematiky nebo ve filozofii Ch. Wolfa.

Závěrem Vrtílka zdůraznil, že si v práci kladl především historické cíle. Práci by klasifikoval jako příspěvek k dějinám idejí. Rovněž upozornil na to, že jeho práce je prvním souhrnným příspěvkem k tématu (dosud byly publikovány pouze dílčí studie).

Vedoucí práce doc. Palkoska následně shrnul průběh doktorandova studia. Vrtílka nedokončil studium ve standardní době. V průběhu studia však publikoval, překládal a věnoval se ediční práci. Pracoval také na různých ne-akademických pozicích.

Doc. Palkoska ocenil především metodologickou stránku práce. Zdůraznil historický a nikoliv systematický přínos. Celkově práci zhodnotil jako solidní a hodnotný příspěvek k dějinám idejí 17. a 18. století. Doporučil práci k obhajobě.

Oponent práce dr. Peter Plassmeyer podotkl, že neexistuje nyní pravděpodobně nikdo, kdo by Tschirnhausovo myšlení znal lépe než Vrtílka. Ve Vrtílkově interpretaci se ukazuje, jak bohaté je Tschirnhausovo filozofické myšlení. Důležité je také využití raných spisů autora. Dle oponenta se jedná o dosud nejpodrobnější práci na toto téma. Stejně jako školitel považuje práci za velmi kvalitní historický příspěvek k myšlení 17. a 18. století.

Vrtílka připomněl, že nezpracovanost tématu byla jedním z důvodů, proč si jej zvolil. Vymezil se ovšem ještě navíc proti závěru oponentova posudku. Tschirnhausova metoda není strategie, ale skutečně dobře založená filozofická metoda. Doplnil, že důvodem zájmu byly také osobní zkušenosti.

Oponent dr. Jan Makovský pochválil práci po metodologické stránce. Postrádá v ní ovšem některá pojmová založení. Položil otázku, jestli si Tschirnhaus vybral právě pojem ars inveniendi jen z pragmatických důvodů (jak Vrtílka naznačuje). Zda přece jen nejde o hlubší souvislost mezi rétoricko-logickou disciplínou a algebraicko-fyzikálním přístupem. Druhá otázka směřuje k infinitezimálnímu počtu a otázce nekonečna. Problém nekonečna je u Descarta základní. Jaké jsou vlastně hlubší souvislosti pojmu nekonečna u Tschirnhausa?

Vrtílka odpověděl v tom smyslu, že celou věc lze srovnat na rovině logiky. Ars inveniendi je disciplína na pomezí logiky a rétoriky. Jde tedy o aplikovanou logiku (vlastně aristotelskou). Tschirnhaus píše své dílo jako přirozenou logiku (karteziánskou). Převzal zásady z Descarta, který charakterizoval logiku budoucnosti, nešlo o logiku formální, ale o heuristicky orientovanou logiku. Zdůrazňuje však také, že ars inveniendi není jen algebra. Může se postupovat pojmovou cestou i skrze konvenční znaky. Je nutné vyhodnotit výsledek pozorování.

K druhé otázce doplnil Vrtílka, že Tschirnhaus studoval s Leibnizem algebraické problémy (součet harmonické řady) a začal se také věnovat infinitezimálním otázkám. Popíral ovšem vývoj poznání a dokonce odmítal debatu s dobovou matematikou. Naopak se začal věnovat fyzikálním experimentům.

Makovský se ještě vrátil k otázce součtu harmonické řady. Vrtílka tvrdí, že tento problém Tschirnhaus rozvíjel v souvislosti s metodou tangent, kde provedl výpočet minima a maxima. Tschirnhaus předložil sice výsledek, ale chyběly důkazy. Poukázal také jako první na ohniskovou křivku, ale hypotéza nebyla správná. Jednalo se o tzv. „objev bez důkazů“.

Následovala obecná rozprava. Předseda komise doc. Karásek se zeptal na vliv Tschirnhausa na myšlení Christiana Wolffa. Vrtílka odpověděl, že Wolff byl v mládí ovlivněn medicínou mentis.

Kritizoval Tschirnhausa za východisko aposteriori. Hlavní znaky vlivu však Vrtílka shledává v „střední cestě“ v rámci epistemologie. Jinak řečeno ve vyvažování empirických a racionalistických přístupů. Vrtílka ještě doplnil, že u Tschirnhausa existuje vlastně v souvislosti s touto „třetí cestou“ rozpor mezi dedukováním a kontrolou skrze experiment. Následovalo hlasování. Vrtílka prospěl v poměru hlasů 3 ku 1.

Klasifikace obhajoby:	prospěl/a (P)	
Předseda komise:	Dr. phil. habil. Jindřich Karásek, Dr.
Členové komise:	prof. PhDr. Vojtěch Kolman, Ph.D.
	Mgr. Petr Glombíček, Ph.D.
	Mgr. Robert Roreitner